

Sosiaali- ja terveysministeriö
AI FI 17/2026
12.3.2026

Amnesty International Suomen osasto
Hietaniemenkatu 7 A
00100 Helsinki
P: 09 8562 0600
E: amnesty@amnesty.fi
W: amnesty.fi

Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioden yhteensovittamista koskevaksi lainsäädännöksi (ns. joustomalli)

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

TIIVISTELMÄ

Esityksen tarkoituksena on uudistaa työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioden yhteensovittamista koskeva lainsäädäntö. Se korvaisi nykyisen sääntelyn työkyvyttömyyseläkkeiden lepäämään jättämisestä. Tavoitteena on helpottaa työkyvyttömyyseläkkeiden aikaista työskentelyä ja parantaa sen kannustimia. Lisäksi tavoitteena on turvata eläkkeensaajien yhdenvertainen kohtelu sekä mahdollistaa tarkoitetun yhteensovittamisen tehokas toimeenpano.

Esitetty joustomalli koskisi Kelan ja työeläkelaitosten maksamia työkyvyttömyyseläkkeitä. Lisäksi se koskisi Kelan työkyvyttömälle henkilölle maksamaa takuueläkettä, osatyökyvyttömyyseläkettä sekä työeläkelaitosten maksamaa työuraeläkettä.

Esitettyssä 'joustomallissa' eläkkeensaajan työansioihin sovellettaisiin sekä kuukausikohtaista suojaosaa että vuosikohtaista suojaosien ylitysten kattoa, eli niin sanottua joustosummaa. Mikäli kuukausittainen suojaosa ylittyisi, ylimenevä osa vähennettäisiin joustosummasta. Joustosummasta jäljelle jäävä osuus siirtyisi seuraavalle kuukaudelle. Kun joustosumma olisi kokonaisuudessaan käytetty, kuukausittaisen suojaosan ylittävä osa perittäisiin takaisin. Eläkkeensaaja saisi pääsääntöisesti kerran vuodessa valituskelpoisen päätöksen ansiotulojen ja eläkkeen yhteensovittelusta.

Täysi työkyvyttömyyseläke muutettaisiin osatyökyvyttömyyseläkkeeksi, jos eläkkeensaajan työansiot ylittäisivät suojaosan yhtäjaksoisesti vuoden ajan. Mikäli suojaosan ylitykset jatkuisivat, osatyökyvyttömyys- tai työkyvyttömyyseläke lakkautettaisiin.

Esityksen tavoite siitä, että työkyvyttömyyseläkettä saavat ihmiset voisivat mahdollisuuksiensa mukaan hyödyntää työkykyään ja parantaa toimeentuloaan on kannatettava. Esitys sisältää useita myönteisiä ehdotuksia. Esityksen perus- ja ihmisoikeusmyönteisyyttä olisi hyvä vahvistaa muutamilta osin, muun muassa joustosumman tason ja joustosumman täyttymisen seurannan osalta. Kun esityksessä on kyse uudesta lainsäädännöstä, joka koskettaa monelta osin marginalisoidussa ja syrjinnälle alttiissa asemassa olevia ihmisiä, sen vaikutusten seuranta ja arviointi on erityisen tärkeää. Siksi seurannalle ja arvioinnille tulisi olla riittävät resurssit ja seurannassa tulisi arvioida vaikutuksia eri soveltamisalaan kuuluvien ihmisryhmien osalta.

Esitysluonnoksen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on ilmeisen puutteellinen ja sitä tulisi täydentää jatkovalmistelussa. Amnesty huomauttaa myös siitä, että esitysluonnoksen lausuntoaika (kaksi viikkoa) ei ole lainvalmistelun kuulemisoppaan edellytysten mukainen.

PERUS- JA IHMISOIKEUSVAIKUTUSTEN ARVIOINTI ESITYSLUONNOKSESSA

Joustomalli on merkityksellinen perusoikeuksien, muun muassa PL 6 §, 15 §, 19 § sekä 21 § kannalta. Se on merkityksellinen myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 26–27/2016) sekä YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (Sops 6/1976) turvaamien oikeuksien kannalta.

Esitysluonnoksen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on varsin suppea ja siitä uupuu varsinainen vammaisvaikutusten arviointi. Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia koskevassa jaksossa viitataan jaksoon ”Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys”. Kyseinen jakso ei korvaa perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia, sillä lainvalmistelun arviointiohjeen mukaan arviointi kyseisessä kohdassa on oikeudellista, kun taas perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnissa tulee arvioida esitettävien muutosten konkreettisia vaikutuksia soveltamisalaan kuuluvien eri ihmisryhmien oikeuksien toteutumiseen.

Esitystä on syytä täydentää perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin osalta. Arvioinnin tulisi kattaa vaikutukset niihin eri ihmisryhmiin, joihin esitettävät muutokset kohdistuvat ja sen tulisi sisältää vammaisvaikutusten arviointi.

AMNESTYN HUOMIOT JA SUOSITUKSET

Jatkovalmistelussa on syytä selvittää suojaosan ja vuosittaisen joustosumman tason tuntuva korottamista, jotta se mahdollistaisi paremmin työllistymisen erilaisiin työsuhteisiin ja erilaisissa tilanteissa. Kun kokonaisjousto on vuositasolla alle 2000 euroa, on selvää, että joissain työsuhteissa jousto täyttyisi jo verraten nopeasti riippuen työtuntien määrästä tai palkkatasosta ja palkkatason kehityksestä. Korkeampi joustotaso mahdollistaisi useammalle henkilölle, etenkin täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevalle, joustavamman mahdollisuuden hyödyntää työkykyään ja parantaa taloudellista tilannettaan.

Sääntelyssä olisi hyvä olla mahdollisuus jättää eläkkeen lakkauttaminen tai muuttaminen osakyvyttömyyseläkkeeksi tekemättä perusoikeusmyönteisen harkinnan mukaisesti, mikäli suojaosan ylitys johtuu henkilön jaksottaisesti vaihtelevasta terveydentilasta. Ei ole tarkoituksenmukaista tai kohtuullista, että eläkkeen lakkauttamisen myötä henkilö joutuisi hakeutumaan uudestaan työkyvyttömyyseläkkeelle, mikäli lakkauttamisessa ei ole huomioitu henkilön terveydentilan muutoksia ja tosiasiallista toimintakykyä, vaan lähinnä tuloja.

Esitysluonnoksen mukaan ehdotettu sääntely selkeyttäisi sitä, miten työansiot vaikuttavat eläkkeen määrään ja eläkeoikeuteen sekä mahdollistaisi tämän luotettavan ennakkoinnin. Joillekin eläkkeensaajille suojaosien ylittymisen ja jouston täyttymisen itsenäinen seuranta voi kuitenkin olla eri syistä vaikeaa. Toimeenpanossa on varattava riittävät resurssit eläkkeensaajien ohjaukselle ja neuvonnalle. Esitysluonnoksessa kerrotaan, että eläkkeensaajalla olisi oikeus saada tieto yhteensovituksista esimerkiksi sähköisissä palveluissa. Amnesty painottaa, että tietojen tulisi olla eläkkeensaajien käytettävissä kuukausittain ja ilman erillistä pyyntöä. Eläkkeensaajan tulisi voida saada tiedot sähköisesti ja/tai postitse omien tarpeidensa mukaisesti. Sähköinen asiointi ensisijaisuutta (HE 124/2025 vp) edistettäessä on turvattava tiedonsaanti ja asiointi myös sellaisille henkilöille, joille sähköinen asiointi on vaikeaa. Seurannan tukeminen ehkäisisi eläkkeensaajien näkökulmasta yllättäviä kielteisiä taloudellisia vaikutuksia vähennysten tai takaisinperintöjen vuoksi.

Jatkovalmistelussa voisi myös selvittää mahdollisuutta päätöksen antamisesta useammin kuin kerran vuodessa. Esitysluonnoksessa on perusteltu kerran vuodessa annettavaa päätöstä ennen kaikkea hallinnollisella taakalla. Olisi hyvä arvioida, voitaisiinko päätös tarvittaessa antaa eläkkeensaajan pyynnöstä useammin kuin kerran vuodessa.

On myönteistä, että esitysluonnoksen mukaan omaishoidon palkkiota kohdeltisiin yhteensovituksessa etuoikeutettuna tulona. Sosiaaliturvaa koskevassa lainsäädännössä tulisi kauttaaltaan käsitellä omaishoidon palkkioita etuoikeutettuna tulona.

Esitysluonnoksen mukaan muutosten vaikutuksia seurattaisiin Kelan ja Eläketurvakeskuksen tuottamien tilastojen avulla. Uuden lainsäädännön perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia on erittäin tärkeää seurata ja arvioida huolellisesti. Esitetyt muutokset koskettavat useaa marginalisoidussa ja syrjinnälle alttiissa asemassa olevaa ihmisryhmää ja ne ovat

merkityksellisiä heidän oikeuksiensa toteutumisen kannalta. Lisäksi esitysluonnoksessa on tunnistettu useita epävarmuuksia muutosten vaikutusten osalta.

Jos seuranta tehdään ainoastaan yleisempien tilastojen avulla, riskinä on, etteivät tiettyihin ryhmiin kohdistuvat kielteiset vaikutukset ilmene riittävän hyvin tai lainkaan laajemmasta tilastoaineistosta. Seurannan tulisi sisältää muutosten vaikutukset soveltamisalaan kuuluvien eri ihmisryhmien toimeentuloon ja työllisyyteen. Lisäksi tulisi seurata muutoksenhakuasioiden lukumäärien kehitystä. Seurannalle ja arvioinnille tulee varata riittävät resurssit. Mikäli toimeenpanossa ilmenee kielteisiä perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia, sääntelyä tulee muuttaa siten, että se turvaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen.

Lopuksi Amnesty huomauttaa asianmukaisesta lausuntoajasta. Lausuttavana olevan esitysluonnoksen lausuntoaika on vain kaksi viikkoa. Lainvalmistelun kuulemisoppaan mukaan lausuntomenettelyyn varataan aikaa vähintään kuusi viikkoa ja laajoissa hankkeissa vähintään kahdeksan viikkoa. Lausuntoaika voi olla lyhyempi vain perustellusta syystä, joka mainitaan lausuntopyynnössä sekä hallituksen esityksessä taikka asetuksen tai määräyksen esittelymuistiossa. Riittävä lausuntoaika on merkityksellinen PL 14 §:ssä turvattujen osallistumisoikeuksien kannalta.

Kunnioittavasti

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja

Lisätietoja antaa: Mariko Sato, taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien asiantuntija,
mariko.sato@amnesty.fi

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on 10 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa laaja-alaisesti ihmisoikeuksien edistämiseksi.